

<https://doi.org/10.35339/ekm.2019.85.04.04>
УДК 616.89::616.895+616.891:616-057

К.А. Косенко

КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я»

СТРУКТУРНО-ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АГРЕСИВНОСТІ І ВОРОЖИХ РЕАКЦІЙ У КОМАНДНОГО СКЛАДУ ТОРГОВЕЛЬНОГО І ПАСАЖИРСЬКОГО МОРСЬКОГО ФЛОТІВ

Упродовж 2016–2019 років було обстежено 110 членів командного складу торговельного морського флоту (КТФ) та 70 командирів пасажирського флоту (КПФ). Досліджено структурно-феноменологічну характеристику агресивності і ворожих реакцій у командного складу торговельного і пасажирського морського флотів, як деструктивної відповіді особистості на наднормові професійні стрес-фактори, залежно від специфіки їх професійної діяльності. Показано, що КТФ характеризуються більшою інтенсивністю проявів агресивності, які виражені в них на рівні підвищених значень та мають більшу кількість осіб з високим рівнем їх вираженості, порівняно з КПФ, які демонструють середню інтенсивність проявів та більшу кількість осіб з низьким рівнем агресивних проявів. Це відбувається за рахунок підвищення таких складових агресивності, як роздратування і вербальна агресія, на тлі середніх показників схильності до фізичної агресії. Переважна більшість командирів обох видів морського флоту виявляють реакції ворожості підвищеного рівня вираженості, хоча серед КПФ кількість осіб з середнім її рівнем є більшою, ніж серед КТФ. Це свідчить про наявність деструктивного вектора афективно-поведінкового реагування у зазначеного контингенту. Цьому частково сприяє підвищене відчуття провини, яке відмічається як в цілому по вибірках, так і у більшій кількості КПФ, порівняно з КТФ.

Ключові слова: *моряки далекого плавання, командний склад торговельного морського флоту, командний склад пасажирського морського флоту, агресивність, ворожість.*

Вступ

Моряки далекого плавання належать до професійних груп, які найбільше піддаються дії професійного стресу, який, як відомо, негативно впливає на психічне здоров'я [1–3]. Психогенні тривожні, депресивні стани, або психічні і поведінкові розлади, пов'язані із вживанням психоактивних речовин, є визнаними проблемами охорони здоров'я в морському секторі [4–7]. На тлі наявності значної кількості досліджень, що переконливо пов'язують виникнення останніх афективно-поведінкових феноменів з дією професійних стресорів, на сьогодні в науковій літературі з'явилися докази наявності зв'язку дії факторів професійного стресу та формування проявів психопатологі-

чного реагування, асоційованих з агресією або ворожістю [8].

Мета роботи – надати структурно-феноменологічну характеристику агресивності і ворожих реакцій у командного складу торговельного і пасажирського морського флоту, як деструктивної відповіді особистості на наднормові професійні стрес-фактори, залежно від специфіки їх професійної діяльності.

Дизайн, контингент і методи дослідження

Для досягнення поставленої мети на заходах інформованої згоди з дотриманням принципів біоетики і деонтології протягом 2016–2019 років було обстежено 180 представників морського флоту: 110 членів командного скла-

ду торговельного морського флоту (КТФ) та 70 командирів пасажирського флоту (КПФ). Усіх респондентів було обстежено в період після повернення з рейсу на базі декількох медичних установ (КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» ООР, кафедра психіатрії, наркології та психології Одеського національного медичного університету, медичний центр «Академмарін» НУОМА, медичні центри «Шаг до життя», «Віта» та ін.), під час добровільного звернення за консультацією лікаря-психіатра.

Переважає кількість обстежених з обох груп була у віці 36–50 років (53,6 % КТФ і 68,5 % КПФ); серед осіб 25–35 років було 20,9 % КТФ і 12,8 % КПФ, старше 50 років – 25,4 % КТФ і 18,6 % КПФ (рис. 1).

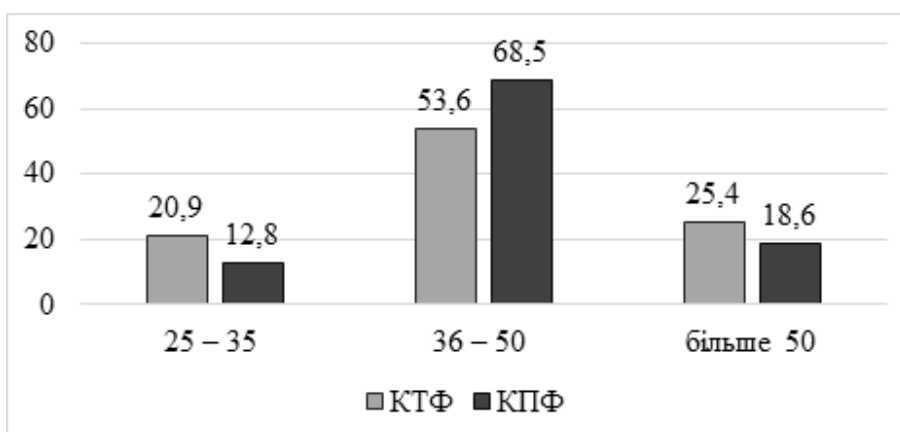

Рис. 1. Розподіл обстежених за віком

Більше половини чоловіків були одружені (48,5 % КТФ і 62,7 % КПФ), інші – розлучені (рис. 2).

У дослідженні використано клініко-психопатологічний і психодіагностичний методи. Специфіку агресивності і ворожості оцінювали за допомогою «Опитувальника виміру аг-

ресивності і ворожих реакцій А. Басса і А. Даркі» в адаптації А.А. Хвана, Ю.А. Зайцева, Ю.А. Кузнецова [9]. Статистико-математичний аналіз полягав у формуванні описової статистики та аналізі розбіжностей з використанням непараметричних методів: тесту Манна–Уїтні та точного критерію Фішера.

Результати та їх обговорення

Середня інтенсивність агресивності (табл. 1), за показниками однойменного індексу, була значуще більшою у КТФ, порівняно з КПФ: серед КТФ вона вкладалась в амплітуді підвищених значень $56,65 \pm 11,51$, а між КПФ – середніх $48,73 \pm 14,65$, $p < 0,01$. Схильність до фізичної агресії була на рівні середніх значень у представників обох груп (КТФ – $32,73 \pm 11,08$, КПФ – $30,14 \pm 7,32$, $p > 0,05$); вира-

женість роздратування виявилась високою у КТФ $62,78 \pm 25,34$ й сутто підвищеною у КПФ $56,89 \pm 26,35$ без значущої різниці між групами, $p > 0,05$. Натомість, схильність до вербальної агресії була суттєво вищою ($p < 0,01$) у КТФ $74,43 \pm 15,46$, показники якої знаходились в амплітуді високих значень, порівняно з КПФ

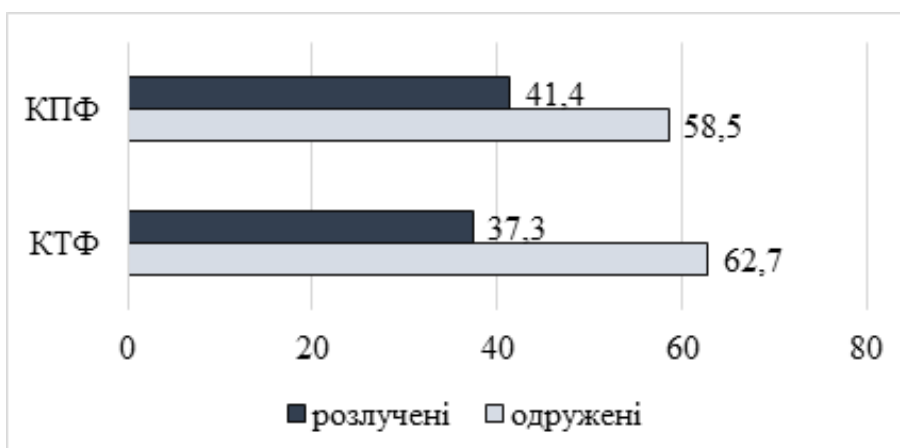

Рис. 2. Сімейний стан обстежених

Таблиця 1. Середня інтенсивність агресивності та її складових у обстежених обох груп, сер. бал±t

Показник	КТФ, n=110	КПФ, n=70	p
Фізична агресія	32,73±11,08	30,14±7,32	>0,05
Роздратування	62,78±25,34	56,89±26,35	>0,05
Вербальна агресія	74,43±15,46	59,19±21,53	<0,01
Індекс агресивності	56,65±11,51	48,73±14,65	<0,01

59,19±21,53, в яких середній показник вербальної агресії опинився в межах незначного підвищення 59,19±21,53.

Схильність до ворожого реагування виявилась суттєво підвищеною у командирів обох видів морського флоту, а саме, у КТФ – 49,94±10,34, у КПФ – 47,06±12,82 та не мала значущих розбіжностей між ними, $p>0,05$. Вираженість образи, як першої складової ворожості, також не мала значущих відмінностей за вираженістю у представників обох груп ($p>0,05$) та була в межах незначного підвищення (КТФ – 42,79±12,44, КПФ – 41,27±15,81). На відміну від образи, при аналізі інтенсивності другої складової феномену ворожості – підозрілості, між групами були виявлені значущі розбіжності ($p<0,05$). Не дивлячись на те, що в обох групах середні показники підозрілості були суттєво підвищені, її вираженість у КТФ була на межі суттєво підвищених і високих значень, у той час як у КПФ – просто суттєво підвищеною (табл. 2).

Таблиця 2. Середня інтенсивність проявів ворожого реагування та його складових у обстежених обох груп, сер. бал±t

Показник	КТФ, n=110	КПФ, n=70	p
Образа	42,79±12,44	41,27±15,81	>0,05
Підозрілість	57,09±13,90	52,86±14,95	<0,05
Індекс ворожості	49,94±10,34	47,06±12,82	>0,05

Середня інтенсивність інших показників, що визначені А. Бассом і Е. Даркі важливими для кінцевої оцінки агресивності індивідуума, а саме, відчуття провини, непрямой агресії та негативізму (табл. 3), була трохи підвищена в обох групах, і не мала статистичної різниці між групами ($p>0,05$) за усіма досліджуваними категоріями.

Аналіз кількісного розподілу за рівнем вираженості схильності до фізичної агресії (табл. 4) дозволив встановити, що низькі її показники були значуще меншої кількості КТФ (56,4%), ніж КПФ (78,6%), $p<0,01$, а середні – навпаки, більшої кількості КТФ (42,7%), порівняно з КПФ (21,4%), $p<0,01$. Таким чином, на тлі відсутності розбіжностей у середній вираженості

схильності до фізичної агресії, кількість осіб з середнім її рівнем виявилась більшою серед КТФ, а з низьким – серед КПФ.

Розподіл кількості осіб за рівнем вираженості роздратування (табл. 5) був, у цілому, однорідним, за виключенням того, що серед КПФ виявилось достовірно більше осіб з його середнім рівнем (28,6%), порівняно з КТФ (11,8%), $p<0,01$. Кількість осіб з підвищеним, високим і дуже високим його рівнями не мала розбіжностей між групами ($p>0,05$).

За схильністю до вербальної агресії (табл. 6) групи обстежених значуще відрізнялися між собою. Так, більше половини КПФ (54,3%) мали середній рівень її вираженості, в той час як серед КТФ – тільки 8,2%, $p<0,01$. Переважна більшість КТФ мали підвищений (29,1% проти 27,1% КПФ, $p>0,05$), високий (33,6% проти 5,7% КПФ, $p<0,01$) та дуже високий її рівень (27,3% проти 12,9% КПФ, $p<0,01$).

Низький індекс агресивності (табл. 7) був притаманний значуще більшій кількості осіб

КПФ (42,9%), порівняно з КТФ (30,0%), $p<0,05$, високий – навпаки, зустрічався значуще частіше серед КТФ (13,6%), порівняно з КПФ (4,2%), $p<0,05$. Кількість осіб з середнім рівнем агресивності була приблизно однаковою в обох групах (56,4% КТФ і 52,9% КПФ), $p>0,05$.

Розподіл обстежених за вираженістю схильності до образи (табл. 8) не мав жодних значущих розбіжностей між групами, проте в цілому, вказував на переважання середнього (35,5% КТФ і 42,9% КПФ, $p>0,05$) і підвищеного (54,4% КТФ і 42,9% КПФ, $p>0,05$) рівнів.

Аналіз кількості осіб, схильних до підозрілості (табл. 9) виявив приблизно однаковий розподіл в обох групах за усіма рівнями вира-

Таблиця 3. Середня інтенсивність відчуття провини, непрямой агресії та негативізму у обстежених обох груп, сер. бал±т

Показник	КТФ, n=110	КПФ, n=70	р
Почуття провини	58,40±17,17	56,89±14,01	>0,05
Негативізм	59,09±21,40	56,57±26,81	>0,05
Непряма агресія	40,44±14,89	39,54±18,32	>0,05

Таблиця 4. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до фізичної агресії

Фізична агресія	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	62	56,4	55	78,6	<0,01
Середній	47	42,7	15	21,4	<0,01
Підвищений	1	0,9	0	0,0	>0,05

Таблиця 5. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до роздратування

Роздратування	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	6	5,4	1	1,3	>0,05
Середній	13	11,8	20	28,6	<0,01
Підвищений	28	25,5	13	18,6	>0,05
Високий	17	15,5	9	12,9	>0,05
Дуже високий	46	41,8	27	38,6	>0,05

Таблиця 6. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до вербальної агресії

Вербальна агресія	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	2	1,8	0	0,0	>0,05
Середній	9	8,2	38	54,3	<0,01
Підвищений	32	29,1	19	27,1	>0,05
Високий	37	33,6	4	5,7	<0,01
Дуже високий	30	27,3	9	12,9	<0,05

Таблиця 7. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю індексу агресивності

Індекс агресивності	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	33	30,0	30	42,9	<0,05
Середній	62	56,4	37	52,9	>0,05
Підвищений	15	13,6	3	4,2	<0,05

Таблиця 8. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до образу

Образа	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	2	1,8	1	1,3	>0,05
Середній	39	35,5	30	42,9	>0,05
Підвищений	60	54,5	30	42,9	>0,05
Високий	9	8,2	6	8,6	>0,05
Дуже високий	0	0,0	3	4,3	>0,05

Таблиця 9. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до підозрілості

Підозрілість	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	1	0,9	1	1,3	>0,05
Середній	7	6,4	6	8,6	>0,05
Підвищений	43	39,1	37	52,9	<0,05
Високий	25	22,7	9	12,9	>0,05
Дуже високий	34	30,9	17	24,3	>0,05

женості, крім підвищеного, який було зафіксовано у значуще більшої кількості КПФ (52,9%), порівняно з КТФ (39,1%), $p < 0,05$. При цьому звертала на себе увагу значна кількість осіб з дуже високим рівнем підозрілості (30,9% КТФ і 24,3% КПФ, $p > 0,05$), що, в цілому, було нехарактерно для інших показників агресивності і ворожості.

Індекс ворожості (табл. 10) у переважній кількості обстежених обох груп був на рівні підвищеної вираженості (78,2% КТФ і 67,1%

розбіжностей між представниками обох груп ($p > 0,05$), за винятком дуже високого, який був виявлений у 10,0% КПФ і 1,8% КТФ, $p < 0,05$. В цілому, найбільша кількість осіб мали середній (37,3% КТФ і 38,6% КПФ) і підвищений (51,8% КТФ і 45,7% КПФ) рівні її вираженості.

Вираженість схильності до негативізму (табл. 13) була розподілена приблизно рівномірно серед осіб обох груп ($p > 0,05$), причому переважна кількість осіб мала середній (23,6%

Таблиця 10. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю індексу ворожості

Індекс ворожості	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Середній	9	8,2	15	21,4	<0,01
Підвищений	86	78,2	47	67,1	>0,05
Високий	13	11,8	5	7,1	>0,05
Дуже високий	2	1,8	3	4,4	>0,05

КПФ, $p > 0,05$), однак серед КПФ виявилось значуще більше осіб з середнім рівнем ворожості (21,4%), порівняно з КТФ (8,2%), $p < 0,01$. Треба зазначити, що низького рівню не виявлено в жодного обстеженого.

Кількість осіб з середньою (34,5% КТФ і 30,0% КПФ, $p > 0,05$), високою (16,4% КТФ і 14,3% КПФ, $p > 0,05$) і дуже високою (8,2% КТФ і 2,9% КПФ, $p > 0,05$) вираженістю відчуття провини (табл. 11) не мала розбіжностей між групами, в той час як серед КПФ встановлена значуще більша кількість осіб з підвищеним її рівнем (52,7%), порівняно з КТФ (39,1%), $p < 0,05$.

Розподіл осіб з різним рівнем вираженості непрямої агресії (табл. 12) не мав значущих

КТФ і 30,0% КПФ), підвищений (38,2% КТФ і 31,4% КПФ) і високий (20,9% КТФ і 15,7% КПФ) її рівні.

Висновки

КТФ характеризуються більшою інтенсивністю проявів агресивності, які виражені в них на рівні підвищених значень та мають більшу кількість осіб з високим рівнем їх вираженості, порівняно з КПФ, які демонструють середню інтенсивність проявів та більшу кількість осіб з низьким рівнем агресивних проявів. Схильність до фізичної агресії у командирів обох видів флотів виражена на середньому рівні, проте серед КТФ зустрічається менша кількість осіб з низьким її рівнем, порівняно з КПФ. Вираженість проявів вербальної агресії є підви-

Таблиця 11. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю почуття провини

Почуття провини	КТФ, n=110		КПФ, n=70		р
	абс.	%	абс.	%	
Низький	2	1,8	0	0,0	>0,05
Середній	38	34,5	21	30,0	>0,05
Підвищений	43	39,1	37	52,8	<0,05
Високий	18	16,4	10	14,3	>0,05
Дуже високий	9	8,2	2	2,9	>0,05

Таблиця 12. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до непрямої агресії

Непряма агресія	КТФ, n=110		КПФ, n=70		p
	абс.	%	абс.	%	
Низький	2	1,8	1	1,4	>0,05
Середній	41	37,3	27	38,6	>0,05
Підвищений	57	51,8	32	45,7	>0,05
Високий	8	7,3	3	4,3	>0,05
Дуже високий	2	1,8	7	10,0	<0,05

Таблиця 13. Кількісний розподіл обстежених за вираженістю схильності до негативізму

Негативізм	КТФ, n=110		КПФ, n=70		p
	абс.	%	абс.	%	
Низький	10	9,1	7	10,0	>0,05
Середній	26	23,6	21	30,0	>0,05
Підвищений	42	38,2	22	31,4	>0,05
Високий	23	20,9	11	15,7	>0,05
Дуже високий	9	8,2	9	12,9	>0,05

щеною в обох групах, проте, у КПФ вона має інтенсивність на рівні підвищених, а у КТФ – високих значень; відповідно до цього, серед КТФ кількість осіб з високим рівнем схильності до вербальної агресії є значно більшою, ніж серед КПФ. І КТФ, і КПФ демонструють схильність до підвищеного роздратування, яке у КТФ має вираженість на рівні високих, а у КПФ – підвищених показників.

Вираженість відчуття образи є трохи підвищеною у представників обох груп, приблизно однакова кількість яких мають середні і підвищені її показники. Натомість, інтенсивність підозрілості, яка є суттєво підвищеною в обох групах, має більшу виразність у КТФ, серед яких зустрічаються особи з підвищеним, високим і дуже високим її рівнями, в той час як серед КПФ переважна більшість мають підвищений рівень її вираженості.

Переважає більшість командирів обох видів морського флоту виявляють реакції ворожості підвищеного рівня вираженості, хоча

серед КПФ кількість осіб з середнім її рівнем є більшою, ніж серед КТФ. Виходячи з того, що ворожість концептуалізується як «стійке перманентне не контейноване відчуття індивідом негативу інтра- і інтер- індивідного спрямування, що базується на відчуттях образи на навколишній світ і підозрілості щодо його недобррозичливості до себе, з яким він існує тривалий час» [10], патогенним для особистості є навіть середній її рівень, а вираженість її вище середнього, яка зафіксована у переважній більшості обстежених, свідчить про наявність деструктивного вектору афективно-поведінкового реагування у зазначеного контингенту. Цьому частково сприяє підвищене відчуття провини, яке відмічається як в цілому по вибірках, так і у більшій кількості КПФ, порівняно з КТФ.

Отримані результати необхідно враховувати при розробці специфічних заходів психотерапії і психопрофілактики для даного контингенту, що становить перспективу даного дослідження.

Література

1. Identifying Predictors of Stress and Job Satisfaction in a Sample of Merchant Seafarers Using Structural Equation Modeling / J. McVeigh, M. MacLachlan, F. Vallieres et al. // *Front Psychol.* – 2019. – Feb 5; Vol. 10. – p. 70. – doi: 10.3389/fpsyg.2019.00070. eCollection 2019.
2. Шафран Л. М. Фізіолого-гігієнічні особливості професійної діяльності моряків спеціалізованого флоту / Л. М. Шафран, В. В. Голюкова // *Український журнал з проблем медицини праці.* – 2014. – № 3 (40). – С. 29–39.
3. Shafran L. M. Seafarer's health savings competencies: goals, professional features, formation and development / L. M. Shafran, V. V. Golikova // *Вісник Морської Медицини.* – 2018. – № 3 (80). – С. 4–12.
4. Psychological stress in seafarers: a review / A. Carotenuto, I. Molino, A. M. Fasanaro, F. Amenta // *International Maritime Health.* – 2012. – Vol. 63 (4). – P. 188–194.

5. Jezewska M. Stress and fatigue at sea versus quality of life / M. Jezewska, R. Iversen // *Int Marit Health*. – 2012. – Vol. 63 (3). – P. 106–115.
6. Consumption of addictive substances in mariners / R. Pougnet, L. Pougnet, B. Lodde // *Int Marit Health*. – 2014. – Vol. 65, Issue 4. – P. 199–204.
7. Mellbye A. Seafarers' depression and suicide / A. Mellbye, T. Carter // *International Maritime Health*. – 2017. – Vol. 68 (2). – P. 108–114.
8. Aggression in Teachers is Related to Role Conflict and Role Ambiguity as Occupational Stress / M. Kanchika, S. Iwasaki, A. Konish [et al.] // *Osaka City Med J*. – 2015. – Dec; Vol. 61 (2). – P. 93–104.
9. Хван А. А. Стандартизация опросника А. Басса и А. Дарки / А. А. Хван, Ю. А. Зайцев, Ю. А. Кузнецова // *Психологическая диагностика*. – 2008. – № 1. – С. 35–58.
10. Гапонов К. Д. Аналіз феноменів ворожості і провини у осіб з різним рівнем психосоціального стресу, хворих на алкогольну залежність / К. Д. Гапонов // *Медицина сьогодні і завтра*. – 2018. – № 4 (81). – С. 24–35.

References

1. McVeigh J., MacLachlan M., Vallieres F., Hyland P., Stilz R., Cox H., Fraser A. (2019). Identifying Predictors of Stress and Job Satisfaction in a Sample of Merchant Seafarers Using Structural Equation Modeling. *Front Psychol.*, vol. 10, p. 70, doi: 10.3389/fpsyg.2019.00070.
2. Shafran L.M., Holikova V.V. (2014). Fiziolo-higienichni osoblyvosti profesiinoi diialnosti moriakiv spetsializovanoho flotu [Physiological and hygienic features of professional activity of sailors of the specialized fleet]. *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi – Ukrainian Journal of Occupational Medicine*, vol. 3 (40), pp. 29–39 [in Ukrainian].
3. Shafran L.M., Golikova V.V. (2018). Seafarer's health savings competencies: goals, professional features, formation and development. *Vіsник Морської Медицини – Bulletin of Marine Medicine*, vol. 3 (80), pp. 4–12.
4. Carotenuto A., Molino I., Fasanaro A.M., Amenta F. (2012). Psychological stress in seafarers: a review. *International Maritime Health*, vol. 63 (4), pp. 188–194.
5. Jezewska M, Iversen R. (2012). Stress and fatigue at sea versus quality of life. *Int Marit Health*, vol. 63 (3), pp. 106–115.
6. Pougnet R., Pougnet L., Lodde B., Canals L., Bell S., Lucas D., Dewitte J.D. (2014). Consumption of addictive substances in mariners. *Int Marit Health*, vol. 65 (4), pp. 199–204.
7. Mellbye A., Carter T. (2017). Seafarers depression and suicide. *International Maritime Health*, vol. 68 (2), pp. 108–114.
8. Kanchika M., Iwasaki S., Konish A., Deguchi Y., Kobayashi Y., Nakada A., Inoue K. (2015). Aggression in Teachers is Related to Role Conflict and Role Ambiguity as Occupational Stress. *Osaka City Med J*, vol. 61 (2), pp. 93–104.
9. Khvan A.A., Zaitsev Yu.A., Kuznetsova Yu.A. (2008). Standartyzatsyia oprosnyka A. Bassa y A. Darky [Standardization of the questionnaire by A. Bass and A. Darka]. *Psykhologicheskaya dyahnostyka – Psychological diagnosis*, vol. 1, pp. 35–58 [in Russian].
10. Gaponov K.D. (2018). Analiz fenomeniv vorozhosti i provyny u osob z riznym rivnem psykhosotsialnoho stresu, khvorykh na alkoholnu zalezhnist [Analysis of the phenomena of hostility and guilt in people with different levels of psychosocial stress, patients with alcohol dependence]. *Medytsyna sьогодni i zavtra – Medicine today and tomorrow*, № 4 (81), pp. 24–35 [in Ukrainian].

К.А. Косенко

СТРУКТУРНО-ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АГРЕССИВНОСТИ И ВРАЖДЕБНЫХ РЕАКЦИЙ У КОМАНДНОГО СОСТАВА ТОРГОВОГО И ПАССАЖИРСКОГО МОРСКОГО ФЛОТА

В течение 2016–2019 годов было обследовано 110 членов командного состава торгового морского флота (КТФ) и 70 командиров пассажирского флота (КПФ). Исследовали структурно-феноменологическую характеристику агрессивности и враждебных реакций у командного состава торгового и пассажирского морского флота, как деструктивного ответа личности на сверхурочные профессиональные стресс-факторы, в зависимости от специфики их профессиональной деятельности. Показано, что КТФ характеризуются большей интенсивностью проявлений агрессивности, выраженные у них на уровне повышенных значений, и имеют большее количество лиц с высоким уровнем их выраженности по сравнению с КПФ, которые демонстрируют среднюю интенсивность проявлений и большее количество лиц с низким уровнем агрессивных проявлений. Это происходит

за счет повышения таких составляющих агрессивности, как раздражение и вербальная агрессия, на фоне средних показателей склонности к физической агрессии. Подавляющее большинство командиров обоих видов морского флота проявляют реакции враждебности повышенного уровня выраженности, хотя среди КПФ количество лиц со средним ее уровнем является большей, чем среди КТФ. Это свидетельствует о наличии деструктивного вектора аффективно-поведенческого реагирования у данного контингента. Этому отчасти способствует повышенное чувство вины, которое отмечается как в целом по выборкам, так и у большего числа КПФ по сравнению с КТФ.

Ключевые слова: моряки дальнего плавания, командный состав торгового морского флота, командный состав пассажирского морского флота, агрессивность, враждебность.

К.А. Kosenko

STRUCTURAL-PHENOMENOLOGICAL CHARACTERISTICS OF AGGRESSIVENESS AND HOSTILE REACTIONS IN THE COMMAND WAREHOUSE OF THE COMMERCIAL AND PASSENGER NAVY

During 2016–2019, 110 members of the command staff of the Merchant Navy (KTF) and 70 commanders of the passenger fleet (KPF) were surveyed. The study included the use of clinical and psychopathological, psychodiagnostic and statistical methods. The purpose of the work is to provide structural and phenomenological characteristics of aggression and hostile reactions in the command staff of the merchant and passenger navy, as a destructive response of the individual to excessive occupational stressors, depending on the specifics of their professional activities. Design, contingent and research methods. KTF are characterized by a higher intensity of manifestations of aggression, which are expressed in them at the level of increased values, and have a higher number of people with a high level of their severity, compared with KPF, which show a medium intensity of manifestations and a higher number of people with a low level of aggressive manifestations. This is due to an increase in such components of aggression as irritation and verbal aggression, against the background of average susceptibility to physical aggression. The vast majority of commanders of both types of navy show hostility reactions of increased severity, although among the CPF the number of people with an average level is higher than among the CTF. This indicates the presence of a destructive vector of affective-behavioral response in this contingent. This is partly due to the increased sense of guilt, which is observed both in the sample as a whole and in a larger number of KPF, compared with KTF. The obtained data should be taken into account when developing specific measures of psychotherapy and psychoprophylaxis for this contingent, which is the perspective of this study.

Keywords: long-distance sailors, command staff of the merchant navy, command staff of the passenger navy, aggression, hostility.

Надійшла до редакції 29.11.2019

Контактна інформація

Косенко Корнелія Артурівна – кандидат медичних наук, завідувач відділенням КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради; асистент кафедри психіатрії та наркології Одеського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 65006, м. Одеса, вул. Воробйова, 9.

Тел.: +380674848814.

E-mail: sun2003@ukr.net.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6656-1802>.